
NOVE PRIDOBITVE
NEW ACQUISITIONS

SLIKARSKE ŠABLONE KMETA JANEZA ŽUGMANA IZ
LEDINEKA V SLOVENSКИH GORICAH

299

Med novimi pridobitvami kustodiata za obrt in trgovino Slovenskega etnografskega muzeja v letu 2012 velja izpostaviti predmete slikopleskarske obrti. Sredi meseca marca je Kristina Ornik iz Ledineka v Slovenskih goricah podarila muzeju 38 slikarskih šablon za krašenje sten notranjih prostorov. Šablone je pri pleskanju in krašenju uporabljal njen oče Janez Žugman (1909–1989), ki pa ni bil, kakor bi predvidevali, slikar ali pleskar, ampak gospodar in posestnik kmetije v Ledineku. Žugman je bil vsestranski samouk, v svoji delavnici, kjer je imel precej različnega orodja, je za domače potrebe popravljal in izdeloval leseno kmetijsko orodje, vozove in pohištvo. Poleg gospodarskih opravil na kmetiji se je loteval tudi pleskanja prostorov v domači hiši. K temu delu ga je spodbujala ne le gospodarnost, in sicer v smislu, da je v lastni režiji opravljeno delo najcenejše, pač pa verjetno tudi njegovo posebno nagnjenje k likovni ustvarjalnosti ali celo ljubezni do slikopleskarskega poklica. Kako naj bi si sicer razložili, da si je pri krašenju sten z različnimi cvetličnimi in geometriskimi motivi pomagal z enodelnimi ali večdelnimi šablonami, ki jih je večino izdelal sam. Motive za šablone je našel v različnih ilustriranih revijah pa tudi po stenah v domovih sosedov in znancev, kamor je kot domači mesar hodil pomagat ob kolinah. Motive je prisoval na prosojen “masleni” papir ali prozorno polivinilasto folijo in jih nato prenašal na trši karton. Tega dela je bil zelo več, saj je posamezni motiv povečini razplastil na več slikovnih enot. Vsaka enota je predstavljala posamezni list večdelne (večlistne) šablone, torej eno barvno plast v celotnem večbarvnem motivu, naslikanem na steno. Žugman je pridobil znanje o kopiranju in plastenju motivnih kompozicij s posnemanjem obrtno ali industrijsko izdelanih slikarskih šablon, ki jih je imel nekaj v svoji zbirki. Žal ni znano, od kod jih je pridobil. Znano pa je, da je šablone, ki jih je imel, posojal drugim, predvsem sosedom in znancem, da so lahko sami krasili domove.

Slikarske šablone za stensko krašenje so narejene iz različnih vrst kartona, tršega papirja, med njimi pa je tudi večdelna šablona iz polivinila. Različni materiali tako kažejo na čas in okoliščine njihovega nastanka in tudi na iznajdljivost izdelovalca. Po drugi svetovni vojni ustreznega materiala za izdelavo slikarskih

šablon ni bilo na pretek, zato je Žugman uporabil tisto, kar mu je bilo pri roki. Izdeloval jih je iz promocijskih letakov, ki so v desetletju ali dveh po drugi svetovni vojni ozaveščali ljudi o potrebi osebne in splošne higijene za zdravo življenje v novi socialistični skupnosti. Pravšnje trdoto papirja za šablone so mu predstavljali tudi stenski koledarji, na primer koledar ljubljanskega podjetja Koteks Tobus iz 60. let 20. stoletja, koledarji gasilskih društev, platnice revij in šolskih zvezkov, platnice kartonskih in plastičnih map za spise in trši ovojni trgovinski papir. Šablone je izdeloval povečini v zimskem času, ko je bilo gospodarskih opravil na kmetiji malo. Med tehničnimi pripomočki je za izrezovanje vzorcev uporabljal le navaden kuhinjski nož, ki si ga je za to delo ustrezno priredil.

300

Žugmanova zbirka slikarskih šablon obsega povečini rastlinske in geometrijske motive, bodisi kot kompozicijsko zaključene podobe stiliziranega cvetličnega okrasja (šopek, roža, cvet, vinska trta z grozdom) ali kot ponavljajoče se cvetlične vzorce in geometrijske like, na stenah nanizane v bordure oziroma frize. Mnoge šablone, ki jih je izdelal, so zaradi pogoste uporabe obrabljene in poškodovane. Da bi jih čim dlje ohranil, jih je pred vlago zaščitil s firnežem ali lakom, poškodovane pa je obnavljal z lepljenjem in šivanjem.

Sledovi barv, ki so se ohranili na posameznih listih večdelnih šablon, nam kažejo barvni spekter in tudi barvne podobe celotnih motivov. Četudi so dokumentarne fotografije iz druge polovice 20. stoletja, ki med drugim prikazujejo dekoracijo notranjih prostorov v hiši v Ledineka povečini monokromatske, je možno skozi ohranjene barve na šablonah prepoznati barvitost stenskih vzorcev oziroma bordur. Barvitost motivov nam izpričujejo tudi še do današnjega časa ohranjene stenske poslikave v hiši v Ledineku. Žugmanove šablone nam torej razkrivajo del dekorativnega sveta kmečkega bivalnega okolja v drugi polovici 20. stoletja.

Andrej Dular

Papirna slikarska šablona z geometrijskim vzorcem, izdelek Janeza Žugmana iz Ledineka v Slovenskih goricah. (Foto: Andrej Dular)

Žugmanova družina pred hišo v Ledineku okoli leta 1960; od leve proti desni: Marija Žugman (hči), Marija Žugman (mati), Janez Žugman, Kristina Žugman (hči in darovalka slikarskih šablon); spredaj: Marija Dreizibner (rejenka Žugmanovih). (Foto: družinski arhiv Ormik)

Dvodelna papirna slikarska šablona z motivom lastavice (Foto: Andrej Dular)

Štiribarvni cvetlični motiv, naslikan s šablono na trgovinski ovojni papir. (Foto: Andrej Dular)

Dvodielna šablona s pokrajinskim motivom.
(Foto: Andrej Dular)

Detjl stenske poslikave s šablono na levi.
(Foto: Andrej Dular)

302

Šablonirane slike s pokrajinskim in lastovičjim motivom v prostoru hiše v Ledineku št. 47, posnete leta 1965. (Foto: družinski arhiv Ornik)